

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан географічного факультету
/Калинич І.В./
« 29 » червня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ ТА МЕТОДИКА ЇЇ
НАВЧАННЯ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014.07 Середня освіта (Географія)
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «**Фізична географія материків та океанів та методика її навчання**» для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) освітньої програми «Географія».

Розробники: Мельничук В. П., старший викладач

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 11 від «25» червня 2021 р.

Завідувач кафедри Поп С. С.

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 8 від «29» червня 2021 р.

Голова методичної комісії Потіш Л. А.

© Мельничук В. П., 2021 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 7,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 225	2, 3-й	3-й
Кількість модулів –4	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4/3 самостійної роботи студента –4/3	4, 5-й	5, 6-й
	Лекції:	
	62	18
	Практичні (семінарські):	
	34	10
Вид підсумкового контролю: усний	Лабораторні:	
	Індивідуальна робота:	
	30 год.	30 год.
Форма підсумкового контролю: диференційований залік для курсової роботи, екзамен	Самостійна робота:	
	99	167

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної «Фізична географія материків та океанів та методика її навчання» є формування знань про загальні закономірності просторової диференціації географічної оболонки та прояву їх особливостей у межах окремих океанів, материків та фізико-географічних регіонів.

Завданням навчального курсу «Фізична географія материків та океанів та методика її навчання» є:

1. Формування у студентів цілісного уявлення про загальні закономірності просторової диференціації географічної оболонки.
2. Вивчення особливостей природи материків і океанів.
3. Підведення студентів до наукового розуміння загальних географічних закономірностей формування природних умов Землі на основі вивчення подібних і відмінних рис природи материків та океанів.
4. Аналіз особливостей екологічних проблем в різних регіонах Землі.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути уміння аналізувати навчальні матеріали використовуючи порівняльно-описові, картографічні, статистичні та інші методи опрацювання, знати властивості основних зовнішніх та внутрішніх оболонок планети Земля.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Фахові та предметні (спеціальні) компетентності (ФК, ПК):

ФК 1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК 2. Володіння основами цілепокладання, планування та проектування процесу навчання учнів.

ФК 3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 4. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 6. Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури.

ФК 7. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.

ПК 1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК 3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК 4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК 7. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Фізична географія материків та океанів та методика її навчання» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

- ОК 2.1 Загальне землезнавство
- О.К 2.2 Геологія загальна та історична
- ОК 2.3 Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів
- ОК 2.4 Метеорологія та кліматологія
- ОК 2.5 Загальна гідрологія
- ОК 2.6 Геоморфологія та палеогеографія плейстоцену
- ОК 2.7 Біогеографія

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Географія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (РН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
Знає основні історичні етапи розвитку предметної області.	РН 1
Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).	РН 3
Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.	РН 5
Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків.	РН 8
Здатний цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва.	РН11
Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної науки.	РН 13
Пояснює просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	РН 14
Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.	РН 15
Пояснює зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.	РН 16
Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.	РН 17
Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії.	РН 18
Уміє характеризувати природні ландшафти і регіони, пояснювати їхні особливості та взаємозв'язки, сформовані географічним положенням й іншими	РН 19

географічними чинниками (зокрема під час навчальних польових практик).	
Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії для виконання освітньої програми в базовій середній школі.	РН 22
Добирає міжпредметні зв'язки курсів географії в базовій середній школі з метою формування в учнів природничо-наукової компетентності відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти з освітньої галузі «Природознавство»; володіє методикою навчання пропедевтичного курсу «Природознавство».	РН 23

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Фізична географія материків та океанів та методика її навчання**»

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення та зміст основних фізико-географічних понять; • особливості розподілу сонячної енергії; • географічні пояси Землі, їх особливості; • особливості географічної зональності; • географічне положення материків і океанів; • тектонічну будову, рельєф материків і океанічного дна; • формування клімату на території материків і океанів; • внутрішні води материків; • особливості формування фауни і флори в межах материків і океанів; • регіональні особливості в межах материків; • відмінності океанів. 	РН 1 РН 3 РН 5 РН 13
<p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • працювати з різними джерелами географічної інформації, аналізувати їх зміст; • застосувати теоретичні знання для пояснення явищ, які відбуваються у географічній оболонці; • знаходити на картах крайні точки, водні і орографічні об'єкти материків; • встановлювати залежності між природними компонентами в межах материків і їх частин, океанів та їх складових; • встановлювати спільні і відмінні риси між материками, океанами і їх частинами; • виявляти причинно-наслідкові зв'язки виникнення антропогенних і природних порушень. • складати фізико-географічну характеристику території за картографічними джерелами; • володіти науковою термінологією; • дотримуватися морально-етичних аспектів дослідження, чесності, професійного кодексу поведінки для вирішення питань, пов'язаних з втручанням в природу. 	РН 14 РН 15 РН 18 РН 19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях, виконання індивідуальних навчально-

дослідницьких завдань під час практичних занять та самостійної роботи, виконання тестових завдань при поточному контролі, реферативні доповіді, модульні контрольні роботи; іспит.

Самостійна робота включає: опрацювання теоретичних положень навчальної дисципліни за результатами прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань передбачених для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовку до практичних занять (формування доповідей для виступу); узагальнення вивченого матеріалу перед іспитом.

Індивідуальна робота включає: вибір теми курсової роботи, опрацювання літературних, картографічних, статистичних матеріалів, написання курсової роботи та її захист.

Методи навчання: словесні (лекція, пояснення, бесіда, розповідь, інструктаж), практичні (семінарське заняття, практична робота), наочні (ілюстрації, демонстрації).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усні відповіді, тестування.

Форма модульного контролю: письмова робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: захист курсової роботи (диференційований залік), іспит в усній формі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T17	T18	T19	T20	T21	T22	T23	60	100
5	6	6	6	6	6	5		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 4)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T24	T25	T26	T27	T28	T29	T30	60	100
5	6	6	5	6	6	6		

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	6	24	7	28

Письмове тестування при тематичному оцінюванні	2	16	2	12
Модульна контрольна робота	1	60	1	60
Разом	9	100	10	100

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 3		Модуль 4	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	28	7	28
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	2	12	2	12
Модульна контрольна робота	1	60	1	60
Разом	10	100	10	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні знань враховується в першу чергу повнота, правильність і вичерпність відповідей на поставлені в модульних контрольних роботах запитання. Відомість результатів оформлюється за системою ECTS.

Оцінка «відмінно» виставляється, якщо під час проведення контролю було виявлено:

1. Наявність у студента всебічних, повних, глибоких інтегрованих знань програмового матеріалу, вміння вільно виконувати завдання запропонованого варіанту.
2. Вміння студента в письмовій та усній формі чітко, вичерпно і правильно викласти відповіді на питання запропонованого варіанту.
3. Глибоке розуміння студентом взаємозв'язку головних понять і положень предмета, розуміння значення цих положень і понять для майбутньої професії.
4. Високий рівень підготовленості студента з питань курсу до подальшої роботи над вдосконаленням рівня своєї професійної кваліфікації.

У відповідях студентів не має бути значних помилок. Відмінно виконана робота демонструє наявність у студента творчих здібностей.

Оцінка «добре» виставляється, коли студент письмово відповів на всі запитання, засвоїв всю навчальну програму курсу. У відповідях, які оцінені на «добре», можлива не більш як одна незначна помилка або виявлено декілька неточностей. Студент спроможний з допомогою літератури ліквідувати всі недоліки у відповідях.

Оцінка «задовільно» виставляється, коли студент дав відповіді на питання всіх завдань, але при цьому можуть проявитися певні прогалини у засвоєнні програми курсу. У відповідях, які оцінені на «задовільно», можуть зустрітися не більше як одна груба помилка або декілька значних та істотних неточностей.

Оцінка «незадовільно» виставляється за роботу, яка засвідчує про наявність у студента великих та суттєвих прогалин у знаннях основного матеріалу курсу, а у наявних його письмових відповідях є як принципові, так і грубі помилки. Студенти, які не представили письмові відповіді на модульних контрольних роботах, вважаються такими, що одержали оцінку «незадовільно».

Критерії оцінювання курсової роботи

№	Оцінювання курсової роботи	Максимальний бал
I. Результати дослідження та рівень відповідності вимогам щодо оформлення курсової роботи		
1	Відповідність плану темі роботи, структура роботи.	5
2	Обґрунтованість актуальності теми роботи, її зв'язок з об'єктом і предметом дослідження; змістова відповідність мети, завдань і висновків.	10

3	Повнота розкриття теми роботи. Відповідність змісту розділів та підрозділів їх назвам.	10
4	Подання дискусійних точок зору на предмет дослідження, наявність власної позиції щодо шляхів розв'язання проблем.	10
5	Рівень дослідження теми, реальність і суттєвість результатів, запропонованих рекомендацій.	10
6	Відповідність списку першоджерел затвердженій темі. Наявність у списку літератури проблемних статей. Актуальність наведеної літератури	5
7	Дотримання наукового стилю викладення матеріалу.	5
8	Дотримання правил оформлення тексту роботи, рисунків, бібліографії, цитувань та посилань на першоджерела.	10
9	Дотримання регламенту виконання роботи, співпраця з науковим керівником, урахування зауважень наукового керівника.	5
Оцінка (без урахування захисту роботи)		70
II. Виклад основних результатів дослідження та рівень відповідей на питання		
10	Логічність побудови доповіді, послідовність і чіткість викладу суті та основних результатів дослідження.	10
11	Рівень володіння культурою презентації результатів курсової роботи; застосування мультимедійної техніки тощо.	5
12	Дотримання регламенту виступу, вільність володіння матеріалом.	5
13	Повнота, глибина, обґрунтованість відповідей на запитання, вміння аргументовано захищати свою позицію.	10
Оцінка (за результатами захисту роботи)		30
Разом		100

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни «Фізична географія материків та океанів» здійснюється у формі екзамену, який проводиться в усній формі. Результати екзамену оцінюються за такою шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен та диференційований залік	Залік
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	Не зараховано
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

За бажанням студента результуюча підсумкова оцінка може бути визначена як інтегрована оцінка засвоєння всіх тем дисципліни і кількісно дорівнює середньому арифметичному балів, отриманих за кожний модуль.

Студент, який отримав за результатами підсумкового контролю оцінку «незадовільно» (35-59 балів), зобов'язаний перескласти екзамен.

Результати підсумкового контролю знань заносяться до екзаменаційної відомості.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема № 1. Основні риси розвитку геосфери і планетарна диференціація її ландшафтів

Поняття про геосферу. Межі геосфери. Основи вчення про геосферу. Уявлення про розвиток земної поверхні. Поняття про материки. Поняття про частини світу. Розташування Землі в Сонячній системі. Рух Землі навколо Сонця. Проблеми походження Землі. Літосферні плити.

Тема № 2. Розподіл сонячної енергії і кліматичні пояси. Гідротермічні умови і продуктивність біомаси

Надходження і трансформація сонячної енергії в геосфері. Радіаційний і тепловий баланси. Поясний розподіл сонячного тепла по земній поверхні. Річні і сезонні баричні центри. Гідротермічні умови і продуктивність біомаси.

Тема № 3. Динаміка географічної зональності. Географічні пояси

Географічна зональність в геологічному минулому. Планетарна модель географічної зональності. Вертикальна зональність. Секторність географічних поясів. Розвиток географічної зональності.

Тема № 4. Антропогенна модифікація природних ландшафтів. Глобальні проблеми ландшафтно-диференціації.

Ступінь освоєння природних ландшафтів людиною. Функціональна нерозривність в існуванні природних систем і людини. Просторово-часова зміна ландшафтів під дією людини. Антропогенні модифікації природних ландшафтів. Культурний ландшафт. Основи раціонального природокористування. Глобальні проблеми ландшафтно-диференціації. Космічні фактори. Біотичні фактори. Геофізичні фактори. Антропогенні фактори. Типологічний підхід при виявленні глобальних закономірностей.

Тема № 5. Африка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.

Фізико-географічне положення Африки. Основні етапи геологічної історії. Особливості рельєфу. Цокольні плоскогір'я і рівнини. Вулканічні форми рельєфу. Денудаційні рівнини і плато. Складчасті області. Корисні копалини.

Тема № 6. Клімат. Внутрішні води.

Загальні кліматичні особливості. Клімат взимку. Клімат влітку. Кліматичні пояси. Екваторіальний пояс. Субекваторіальний пояс. Тропічний (пасатний) пояс. Субтропічний пояс. Річки. Озера. Ґрунтові і підземні води.

Тема № 7. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ, географічні пояси і зони.

Рослинність Африки. Формації жорстко-листяних лісів і чагарників на Середземноморському узбережжі. Мішані мусоні субтропічні ліси. Рослинність африканських пустель. Савани. Високогірні савани. Високотравні савани. Африканські гілеї. Перезволожені екваторіальні ліси. Зональні типи ґрунтів. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.

Тема № 8. Фізико-географічне районування Африки.

Загальний регіональний огляд. Низька Африка. Атлаські гори. Сахара. Судано-Гвінейська країна. Западина Конго і крайові підняття. Висока Африка. Східна Африка. Південна Африка.

Модуль 2.

Тема № 9. Південна Америка.

Історія відкриття та досліджень Південної Америки. Географічне положення. Основні етапи геологічної історії. Південно-Американська платформа (Гвіанський і Бразильський щити). Андійська геосинклінальна зона. Корисні копалини. Основні риси рельєфу.

Тема № 10. Клімат. Внутрішні води.

Основні кліматичні відмінності материка. Клімат взимку. Клімат влітку. Річний розподіл опадів. Основні баричні центри. Кліматичні пояси. Внутрішні води. Річки Південної Америки. Режим. Гідроенергоресурси. Озера. Сучасне зледеніння.

Тема № 11. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.

Рослинність - загальна характеристика. Флористичні області. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Екваторіальний пояс. Зони субекваторіальних поясів. Тропічний пояс. Субтропічний пояс. Помірний пояс.

Тема № 12. Фізико-географічне районування Південної Америки.

Основні принципи регіонального поділу Південної Америки. Позаандійський Схід. Льянос Оріноко. Гвіанське плоскогір'я і низовина. Амазонія. Внутрішні рівнини. Бразильське плоскогір'я. Прикордильєри і Пампінські С'єрри. Патагонія. Анди.

Тема № 13. Загальна фізико-географічна характеристика Світового океану.

Світовий океан і його просторові структури. Тектонічна структура і рельєф дна Світового океану. Серединно-океанічні хребти. Мінеральні ресурси.

Тема №14. Клімат і води Світового океану.

Кліматоутворюючі чинники у Світовому океані. Водний баланс. Температура та солоність вод. Льодовий режим. Динаміка вод Світового океану. Хвильові рухи. Течії. Вертикальна циркуляція води.

Тема №15. Порівняльна фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського та Північного Льодовитого океанів.

Загальні відомості. Природно-географічні умови. Геологічна будова дна та основні риси рельєфу: підводна окраїна материків, серединно-океанічний хребет, перехідні зони, ложе океану. Клімат. Властивості вод: температура, солоність. Гідрологічний режим: хвилі, течії, припливи. Органічний світ. Географічні пояси. Природні ресурси.

Тема №16. Географія материків та океанів як шкільний предмет.

Компетентнісний потенціал предмету. Основні завдання шкільної географії. Структура і зміст навчальної програми. Очікувані результати навчально – пізнавальної діяльності учнів.

Модуль 3.

Тема № 17. Австралія. Історія формування території, корисні копалини, рельєф.

Загальний огляд. Історія формування Австралії. Рельєф. Рівнинні височини докембрійської платформи. Рельєф гірських областей складчастих поясів.

Тема № 18. Клімат Австралії. Внутрішні води.

Кліматичні особливості Австралії. Баричні центри і переважаючі повітряні маси, що формують клімат Австралії. Роль рельєфу у формуванні клімату Австралії. Роль географічного положення у формуванні клімату Австралії. Кліматичні пояси і типи кліматів. Внутрішні води.

Тема № 19. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.

Рослинність Австралії. Ендемізм. Формування ґрунтового покриву. Вологі тропічні ліси. Вологі субтропічні ліси. Сухі вічнозелені евкаліптові ліси. Вологі вічнозелені ліси. Тропічні рідколісся і савани. Скреби. Пустелі Австралії. Фауна. Географічні пояси і зони. Субекваторіальний пояс. Тропічний пояс. Субтропічний пояс. Помірний пояс.

Тема № 20. Океанія.

Фізико-географічна характеристика регіону. Історія розвитку і рельєф. Природні умови. Регіональний огляд. Меланезія. Нова Зеландія. Мікронезія. Полінезія.

Тема № 21. Антарктида: загальний огляд, гляціоморфологія, геологічна будова і рельєф корінного ложа.

Загальний фізико-географічний огляд Антарктиди. Східна Антарктида. Західна Антарктида. Трансантарктичний хребет. Шельфові льодовики. Острівні льодовикові куполи. Геологічна будова і рельєф корінного ложа.

Тема № 22. Клімат Антарктиди. Органічний світ. Географічна зональність. Регіональний огляд Антарктиди.

Загальна характеристика клімату Антарктиди. Внутрішньоматерикова високогірна область. Органічний світ. Географічна зональність.

Модуль 4.

Тема № 23. Євразія. Загальні відомості про Євразію як материк. Історія формування території, тектоніка і корисні копалини, рельєф.

Широтне та довготне положення Євразії, їх вплив на природу материка. Вплив океанів на природу материка. Загальний огляд природи Євразії. Межі Євразії. З історії дослідження Євразії. Історія формування території. Альпійсько-гімалайський складчастий пояс. Древні платформні ядра. Структури байкальського віку. Каледонські і герцинські структури. Мезозойські структури. Молоді кайнозойські (альпійські) структури. Корисні копалини. Рельєф. Рівнини платформних областей. Гірські систем.

Тема № 24. Клімат. Внутрішні води Євразії.

Основні кліматичні відмінності. Клімат взимку. Клімат влітку. Річний розподіл опадів. Основні баричні центри. Кліматичні пояси. Типи кліматів. Внутрішні води. Загальна характеристика. Річки. Озера. Сучасне зледеніння.

Тема № 25. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони Євразії.

Рослинність - загальна характеристика. Флористичні області. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Екологічні проблеми Євразії.

Тема № 26. Північна Америка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.

Географічне положення. Історія формування території. Корисні копалини. Рельєф і основні тектонічні структури. Омолоджені гори в областях палеозойського складчастого фундаменту.

Тема №27. Клімат та внутрішні води. Особливості географічних поясів та природних зон Північної Америки.

Кліматичні особливості Північної Америки. Клімат взимку. Клімат влітку. Внутрішні води. Загальна характеристика. Рослинність Північної Америки. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.

Тема №28. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування Північної Америки.

Рослинність - загальна характеристика. Флористичні області. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Основні принципи регіонального поділу Північної Америки. Характеристика фізико-географічних країн материка.

Тема №29. Методика викладання шкільного курсу «Географія материків і океанів».

Мета та навчально-виховні завдання курсу. Значення курсу, в рамках якого формуються знання про географічну оболонку, її компоненти і територіальні складові регіонального та локального рівнів у системі шкільної географічної освіти. Його логічний зв'язок з попередніми і наступними курсами. Значний пізнавальний та мотиваційно-емоційний потенціал курсу. Структура і зміст курсу, основні завдання окремих розділів. Послідовність вивчення материків і океанів. Типова схема вивчення материка і океану. Світоглядні завдання курсу.

Тема №30. Особливості методики вивчення географії материків та океанів.

Виклад матеріалу при вивченні природи материків та океанів. Особливості підходу до вивчення материків і океанів. Застосування нетрадиційних форм навчання на уроках розширення і поглиблення знань (уроки-експедиції, інтегровані уроки, вікторини, ігри та ін.). Система практичних робіт курсу. Методика проведення практичних робіт. Організація самостійної роботи учнів з географії материків та океанів.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	лабораторні	практичні (семінарські)	індивідуальна робота	самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7
IV семестр						
Модуль 1.						
Тема 1. Основні риси розвитку геосфери і планетарна диференціація її ландшафтів	6	2				4
Тема 2. Розподіл сонячної енергії і кліматичні пояси. Гідротермічні умови і продуктивність біомаси.	8	2		2		4
Тема 3. Динаміка географічної зональності. Географічні пояси.	4	2				2
Тема 4. Антропогенна модифікація природних ландшафтів. Глобальні проблеми ландшафтної диференціації.	6	2				4
Тема 5. Африка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.	7	2		1		4
Тема 6. Клімат Африки. Внутрішні води.	7	2		1		4
Тема 7. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ, географічні пояси і зони.	5	2		1		2
Тема 8. Фізико-географічне районування Африки.	10	2		2		6
Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль 1	74	16		8	20	30
Модуль 2.						
Тема 9. Південна Америка.	5	2		1		2
Тема 10. Клімат. Внутрішні води.	6	2		2		2
Тема 11. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.	7	2		2		3
Тема 12. Фізико-географічне районування Південної Америки.	8	2		2		4
Тема 13. Загальна фізико-географічна характеристика Світового океану.	6	2		1		3
Тема 14. Клімат і води Світового океану.	6	2		1		3
Тема №15. Порівняльна фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського та Північного Льодовитого океанів.	8	2		2		4
Тема №16. Географія материків та океанів як шкільний предмет.	4	2				2
Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль 2	61	16		12	10	23
Усього годин за семестр	135	32		20	30	53

V семестр						
Модуль 3.						
Тема 18. Австралія. Історія формування території, корисні копалини, рельєф.	6	2		1		3
Тема 19. Клімат Австралії. Внутрішні води.	5	2		1		2
Тема 20. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.	5	2		1		2
Тема 21. Океанія. Фізико-географічна характеристика.	5	2		1		2
Тема 22. Фізико-географічне районування Австралії та Океанії.	10	2		2		6
Тема 23. Антарктида: загальний огляд, гляціоморфологія, будова і рельєф корінного ложа.	5	2				3
Тема 24. Клімат Антарктиди. Органічний світ. Географічна зональність. Регіональний огляд.	4	2				2
Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль 3	41	14		7		20
Модуль 4.						
Тема № 23. Євразія. Загальні відомості про Євразію як материк. Історія формування території, тектоніка і корисні копалини, рельєф.	6	2		1		3
Тема № 24. Клімат. Внутрішні води Євразії.	6	2		1		3
Тема № 25. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони Євразії.	8	2		1		5
Тема № 26. Північна Америка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.	5	2		1		2
Тема №27. Клімат та внутрішні води. Особливості географічних поясів та природних зон Північної Америки.	5	2		1		2
Тема №28. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування Північної Америки.	8	2		1		5
Тема №29. Методика викладання шкільного курсу «Географія материків і океанів».	5	2				3
Тема №30. Особливості методики вивчення географії материків та океанів.	5	2				3
Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль 4	49	16		7		26
Усього годин за семестр	90	30		14		46
Усього годин	225	62		34	30	99

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	лабораторні	практичні (семінарські)	індивідуальна робота	самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7
V семестр						
Тема 1. Основні риси розвитку геосфери і планетарна диференціація її ландшафтів	6	1				5
Тема 2. Розподіл сонячної енергії і кліматичні пояси. Гідротермічні умови і продуктивність біомаси.	7	1		1		5
Тема 3. Динаміка географічної зональності. Географічні пояси.	6,5	1		0,5		5
Тема 4. Антропогенна модифікація природних ландшафтів. Глобальні проблеми ландшафтної диференціації.	6,5	1		0,5		5
Тема 5. Африка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.	7	1		1		5
Тема 6. Клімат Африки. Внутрішні води.	6,5	1		0,5		5
Тема 7. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ, географічні пояси і зони. . Фізико-географічне районування Африки.	6	0,5				5,5
Тема 8. Південна Америка.	6,5	0,5		0,5		5,5
Тема 9. Клімат. Внутрішні води.	6,5	0,5		0,5		5,5
Тема 10. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.	6	0,5				5,5
Тема 11. Фізико-географічне районування Південної Америки.	6,5	0,5		0,5		5,5
Тема 12. Загальна фізико-географічна характеристика Світового океану.	6,5	0,5		0,5		5,5
Тема 13. Клімат і води Світового океану.	6,5	0,5		0,5		5,5
Тема №14. Географія материків та океанів як шкільний предмет.	6	0,5				5,5
Усього годин за семестр	120	10		6	30	74
VI семестр						
Тема 15. Австралія. Історія формування території, корисні копалини, рельєф.	7	1				6
Тема 16. Клімат Австралії. Внутрішні води.	7	1				6
Тема 17. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони.	8	0,5		0,5		7

Тема 18. Океанія. Фізико-географічна характеристика.	7	0,5				6,5
Тема 19. Фізико-географічне районування Австралії та Океанії.	8	0,5		0,5		7
Тема 20. Антарктида: загальний огляд, гляціоморфологія, будова і рельєф корінного ложа.	7	0,5				6,5
Тема 21. Клімат Антарктиди. Органічний світ. Географічна зональність. Регіональний огляд.	7	0,5				6,5
Тема № 22. Євразія. Загальні відомості про Євразію як материк. Історія формування території, тектоніка і корисні копалини, рельєф.	7	0,5		0,5		6
Тема № 23. Клімат. Внутрішні води Євразії.	8	0,5		0,5		7
Тема № 24. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони Євразії.	9	0,5		0,5		8
Тема № 25. Північна Америка: загальний огляд, історія формування території і корисні копалини, рельєф.	7	0,5		0,5		6
Тема №26. Клімат та внутрішні води. Особливості географічних поясів та природних зон Північної Америки.	7	0,5		0,5		6
Тема №27. Рослинність. Ґрунти. Тваринний світ. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування Північної Америки.	9	0,5		0,5		8
Тема №28. Методика викладання шкільного курсу «Географія материків і океанів». Особливості методики вивчення географії материків та океанів.	7	0,5				6,5
Усього годин за семестр	105	8		4		93
Усього годин	225	18		10	30	167

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Розподіл суші та водної поверхні на Землі. Визначення та порівняння розмірів материків і океанів та їхнього розташування.	2	1
2.	Географічні пояси. Аналіз основних природних чинників, що впливають на продуктивність фітомаси зональних типів ландшафтів.	2	1
3.	Географічне положення Африки. Тектонічна будова й рельєф Африки.	2	1
4.	Чинники формування клімату Африки. Внутрішні води Африки.	2	1
5.	Географічні пояси і зони Африки.	2	
6.	Фізико – географічне районування Африки.	2	1
7.	Південна Америка. Географічне положення. Тектоніка і рельєф.	2	
8.	Клімат Південної Америки. Внутрішні води Південної Америки.	2	1

9.	Географічні пояси і зони Південної Америки.	2	1
10.	Фізико – географічне районування Південної Америки.	2	
11.	Географічне положення, тектонічна будова і рельєф Австралії.	2	
12.	Клімат та внутрішні води Австралії. Географічні зони Австралії.	2	1
13.	Фізико – географічне районування Австралії та Океанії.	2	
14.	Географічне положення Євразії. Загальні риси тектонічної будови і рельєфу Євразії.	2	0,5
15.	Клімат та внутрішні води Євразії.	2	0,5
16.	Фізико – географічне районування Євразії.	2	0,5
17.	Фізико-географічне районування Північної Америки.	2	0,5
	Усього годин	54	10

6.4. Самостійна робота

№ З/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Межі географічної оболонки. Енергія в географічній оболонці.	2	6
2	Планетарна модель горизонтальної географічної зональності.	2	6
3	Місце Світового океану в географічній оболонці	2	6
4	Значення Океану в житті людини і проблеми його охорони.	2	6
5	Фізичні властивості морської води. Розподіл життя в Світовому океані	2	6
6	Історія досліджень Тихого океану. Життя в Тихому океані.	2	6
7	Дослідження Атлантичного океану. Життя в Атлантичному океані.	2	4
8	Історія дослідження і освоєння Індійського океану. Флора і фауна Індійського океану.	2	4
9	Дослідження Північно-Льодовитого океану. Особливості життя в Північно-Льодовитому океані.	2	4
10	Історія дослідження Африки. Особливості залягання корисних копалин.	2	4
11	Характеристика кліматичних поясів і областей Африки. Екваторіальний пояс. Субекваторіальний пояс. Тропічний пояс. Субтропічний пояс.	3	4
12	Ріки Африки. Ніл. Конго. Нігер. Замбезі. Оранжева. Ґрунтові і підземні води.	2	4
13	Тваринний світ Африки. Фауністичне районування.	2	4
14	Характеристика тваринного і рослинного світу географічних поясів і зон Африки. Екваторіальний пояс. Субекваторіальний пояс. Тропічний пояс. Субтропічний пояс. Помірний пояс.	3	4
15	Фізико-географічне районування Африки. Атлаські гори. Рельєф. Клімат. Поверхневі води. Особливості флори і фауни.	2	4
16	Фізико-географічне районування Африки. Низька Африка. Рельєф. Клімат. Поверхневі води. Особливості флори і фауни.	2	4
17	Фізико-географічне районування Африки. Висока Африка. Рельєф. Клімат. Поверхневі води. Особливості флори і фауни регіону.	2	4
18	Специфічні особливості живої речовини на Землі: виключно висока активність, пристосованість і велика різноманітність. Стійкість живих організмів до несприятливих умов середовища.	2	4
29	Проблеми охорони біосфери. Роль біосфери у динаміці географічної	2	4

	оболонки. Біологічний кругообіг речовин. Кругообіг вуглецю.		
20	Роль живих організмів у формуванні земної кори, гідросфери, ґрунтового покриву. Біосферно-екологічні функції ґрунтів. Педосфера Землі.	2	4
21	Історія природокористування. Ознаки глобальної екологічної кризи.	2	4
22	Історія дослідження Південної Америки. Корисні копалини Південної Америки	2	4
23	Характеристика кліматичних поясів і областей Південної Америки. Екваторіальний пояс. Субекваторіальний пояс. Тропічний пояс. Субтропічний пояс. Помірний пояс.	2	4
24	Фізико-географічна характеристика басейнів рік Південної Америки. Амазонка. Парана. Оріноко. Уругвай. Парагвай.	2	4
25	Особливості розвитку рослинного покриву Південної Америки. Характеристика фауни Південної Америки.	2	4
26	Географічні пояси і зони Південної Америки. Характеристика тваринного і рослинного світу природних зон.	3	4
27	Фізико-географічне районування Південної Америки.	2	4
28	Фізико-географічне районування Північної Америки.	2	4
29	Історія відкриття і дослідження Австралії. Фізико-географічне положення Австралії. Корисні копалини Австралії.	2	4
30	Характеристика кліматичних поясів і областей Австралії. Субекваторіальний пояс. Тропічний пояс. Субтропічний пояс. Помірний пояс.	2	4
31	Артезіанські басейни Австралії.	2	4
32	Історія формування рослинного покриву Австралії. Флористичне районування материка. Особливості тваринного світу.	2	4
33	Географічні пояси і природні зони Австралії. Характеристика тваринного і рослинного світу природних зон.	3	4
34	Фізико-географічне районування Австралії. Характеристика фізико-географічних країн і областей.	2	4
35	Океанія. Флористичні області і історія їх формування. Фізико-географічне районування Океанії. Полінезія. Мікронезія. Меланезія. Нова Зеландія.	3	4
36	Історія відкриття Антарктиди. Особливості дослідження материка.	2	4
37	Характеристика льодового покриву Антарктиди. Огляд природи зовнішніх провінцій Антарктиди.	2	4
38	Презентації фізико-географічних країн материків.	20	7
	Разом	120	167

6.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота полягає у написанні курсової роботи за обраною темою.

Тематика курсових робіт з курсу «Фізична географія материків та океанів»: ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ОКЕАНІВ

1. Мінеральні та біологічні ресурси Тихого океану.
2. Мінеральні та біологічні ресурси Атлантичного океану.
3. Мінеральні та біологічні ресурси Індійського океану.
4. Мінеральні та біологічні ресурси Північного Льодовитого океану.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ЄВРОПА

1. Рельєф Східної Європи в зв'язку з тектонічною будовою.
2. Мінеральні ресурси Європи та проблеми їх раціонального використання та охорони.
3. Природні зони Східно-Європейської рівнини.
4. Фізико-географічна характеристика Європейського Середземномор'я.

АЗІЯ

1. Природні умови та ресурси півострова Індостан.
2. Природні зони Японських островів,
3. Фізико-географічна характеристика Східного Сибіру.
4. Фізико-географічна характеристика Малайського архіпелагу.

ПІВНІЧНА АМЕРИКА

1. Фізико-географічна характеристика Гренландії.
2. Природні умови та ресурси Мексиканського нагір'я.
3. Порівняльна характеристика клімату Центральних рівнин північної Америки та України.

ПІВДЕННА АМЕРИКА

1. Фізико-географічна характеристика Амазонії.
2. Природні умови та ресурси Бразильського плоскогір'я.
3. Порівняльна характеристика річок Амазонки та Конго.

АФРИКА

1. Фізико-географічна характеристика саван Африки.
2. Природи і умови та ресурси Сахари.
3. Зміна природних умов Африки під впливом антропогенних факторів.

АВСТРАЛІЯ

1. Рослинний та тваринний світ Австралії в зв'язку з природними умовами та стадіями розвитку материка.

ОКЕАНІЯ

1. Фізико-географічна характеристика Океанії.

АНТАРКТИДА

1. Порівняльна характеристика природних умов Арктики та Антарктиди.
2. Фізико-географічна характеристика Антарктиди.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В процесі вивчення дисципліни «Фізична географія материків та океанів» використовується наявне обладнання кафедри, зокрема: географічні карти, атласи, довідники, схеми, таблиці, а також мультимедійні пристрої.

Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MS Office 2010, MS Windows 10), система електронного навчання Moodle <https://e-learn.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Атлас мира. – ГУГК, 1981.
2. Власова Г.В. Физическая география материков. – М.: Просвещение, 1976.
3. Географический атлас для учителей средней школы. – М.: ГУГК, 1985. – 259 с.
4. Жучкевич В.А., Лавринович М.В. и др. Физическая география материков и океанов. Часть 1-2. – Минск: Изд-во уни-та, 1986.
5. Притула В.Ю. Еремина В.А. Спрялин А.Н. Физическая география материков и океанов. - М. Владос, 2003. - 688 с.
6. Мельничук В. П., Мельничук Л. В. Практикум з фізичної географії материків та океанів. УжНУ «Говерла», 2008. 60 ст.
7. Панасенко Б. Д. Фізична географія материків і океанів: навч. посіб. – [в 2-х ч.] / Б. Д. Панасенко. – Вінниця : ГПАНІС, 2001.

Допоміжна література

1. Марисова І.В. Біогеографія. Регіональний аспект: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. І доп. – Суми:ВТД «Університетська книга», 2005. – 128 с.
2. Еремина В.А., Притула Т.Ю., Спрялин А.Н. Практикум по физической географии материков и океанов: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 032500 «География» / В.А. Еремина, Т.Ю.Притула, А.Н. Спрялин. – М.: Гуманитар. Изд. центр ВЛАДОС, 2005. – 255 с.
3. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Кобернік., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. К. : Навч. книга, 2005. 319 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <https://pidruchniki.com/>
2. <https://www.twirpx.org/>
3. <http://geografica.net.ua/>
4. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>